

Autoban'dan Red Dot Tasarım ödüllü havalimanı

(Sayfa 23)

İstanbul'un kalbi

17. ve 18. yüzyıllarda, Pera'nın sınırlarını belirleyen mezarlıkların, gezinti yerleri, kahvehaneleriyle tanımlanan Taksim bölgesi, 20. yüzyılda Cumhuriyet'in temsil alanlarından birine dönüşmüştü. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'ndeki sergi, Taksim Meydanı'nın 19. yüzyıl'dan 1960'a uzanan süreçte geçirdiği değişime ışık tutuyor. (Sayfa 4)

IAN.Mimari

EKİM, 2014 | N°2 | www.istanbulartnews.com

İstanbulArtNews ile ücretsiz verilmektedir.

GÜNCEL

İstanbul'a üç farklı filtreden bakmak

Mimar Alper Derinboğaz'ın geçtiğimiz Haziran ayında açılan ve 23 Kasım 2014 tarihine kadar izlenebilecek olan Venedik Bienali 14. Uluslararası Mimarlık Sergisi'nde, İKSV'nin katkıları, Murat Tabanlıoğlu'nun küratörlüğü ve Pelin Derviş'in proje koordinatörlüğünde hayata geçen "Hafıza Mekanları" adlı proje kapsamında sergilenen işleri kentin değişkenlerinin birbirine bulaştığı esasını anlamaya ve anlatmaya çalışıyor. "Gelişigüzelin Metodları" başlığını taşıyan sergi, İstanbul'a üç farklı filtreden bakmanın bir dene-mesi. (Sayfa 6 - 7)

PROJE

Minvodu Expo Center

Rusya Federasyonu Bölgesel Kalkınma Ajansı'nın Kafkasya bölgesini kalkındırma amaçlı yatırımların en iddialısı olan Minvodu Expo Center, 2000 yılında Ankara'da kurulan Güzey Mimarlık ile 2010'da Moskova'da kurulan Different Perspectives birliğinin tamamlanmış ilk yapılarından biri. 2012 yılında Rus mimar Philip Nikandrov ile birlikte tasarımına başlanan yapının, 2013 yılında projelendirme sürecine paralel olarak inşaatına geçilmiş. Yapının tüm disiplinleri içeren ön ve uygulama projelerinin yanı sıra, saha mücellifiği hizmeti de DP + Güzey Mimarlık tarafından gerçekleştirilmiş; iç mimari projeleri ise Crea+ & Tümer Onaran tarafından tasarlanmıştır. (Sayfa 27)

ARAŞTIRMA

Yeniye eskinin içinden çıkarmak

Hâlâ eski mimari tarzları taklit ederek yeni binalar üretmeye çalışıyoruz. Bunu yeniden gündeme getiren sebeplerden biri belki çok tartışılan İstanbul siliyeti konuları ve elbette geçmiş yüzünü dönen mimari üslup özlemi ile pek çok kamu binası yapıyor olması olarak özetlenebilir. Bugünkü genel temayül, geçmişimizden gelen Selçuklu ve Osmanlı kültürünü üslup olarak mimariye yansıtılmak istenmesi. Gün geçmiyor ki bu tip taklit sayılabilecek belediye sunumlarıyla karşılaşalım. Peki sonuçlar iyi mi? (Sayfa 26)

Müze mimarisi mimarinin ötesi

Ne zaman müze yapmanın kendisi, bir sanat biçimi haline geldi? Son 20 yılda koleksiyonlarını genişletmeleri için varlıklı müşterilerin yaptığı bağışlarla müze mimarisi de neredeyse içinde barındırdığı sanat ve tarih kadar önemli hale geldi. Bu trendin Frank Gehry'nin Guggenheim Bilbao tasarımıyla başladığı söylenebilir.

Dünyanın her yerinde, mimari detayları ve içeriği ile benzerlerinden farklılaşan müzeler her geçen gün daha fazla kişinin ilgisini çekiyor ve görümleri kendine hayran bırakıyor. En yeni ve en farklı müze örneklerini bir araya getirdik. (Sayfa 31)

Değişen, dönüşen Taksim Meydanı

Taksim Meydanı için İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından özel firmalara hazırlattırılan 'düzenleme projesi' 16 Temmuz'da kabul edildi. Projeye göre meydanın çeşitli yerlerine ağaçlar dikilecek, süs havuzları ve oturma grupları yapılacak.

SİBEL BAŞTİMUR
sbastimur@gmail.com

Taksim Meydanı Projesi'nin görsellerinde Cumhuriyet Caddesi boyunca, AKM önünde, Gezi Parkı'yla Marmara Otel'i arasında ve Tarlabası tarafında ağaç yeşil adalar gözüktüyor. Ayrıca Cumhuriyet Caddesi üzerindeki oturma gruplarının yanına süs havuzları çizilmiş. Mimarlar Odası ve Şehir Plancılar Odası yetkilileri bu düzenlemelerin Taksim'in meydan özelliğini yok edeceğini, koruma kurulu projeyi

görüştürken dile getirdikleri itirazların dikkate alınmadığını belirtiyor. Oda yetkilileri ayrıca meydanın yarışmayla tasarlanması gerektiği görüşünde.

Mimarlar Odası'ndan yetkililer projede yer alan ağaçların meydanın toplu kullanılmasını engelleyeceği ve dolayısıyla projenin meydan fonksiyonunu değiştirmeye yönelik olduğunu savunuyorlar. Ayrıca parkın Divan Otel'i tarafından 750 metrekareslik bir alanın eksiltildiğini belirterek, 27 Mayıs 2013 akşamı yaya yolu yapıma bahanesiyle, hiçbir izin olmadan iş makineleriyle parktan çalınan alanın, yani Gezi olay-

ların başlamasına neden olan kaçak işlemin bu projeye mesulleştirilmeye çalışıldığını söylüyorlar.

Şehir Plancılar Odası İstanbul Şube Başkanı Tayfun Kahraman da projeye eleştirilerini yöneltirken aynı zamanda meydanın mevcut haliyle de bırakılmayacağını belirterek, "Gezi direnişiyse demokrasinin merkezi olan bu meydan için yapılacak düzenleme ortak akılla araştırılmalı ve bir yarışma düzenlenerek projelendirilmelidir" diyor.

Tümas ve On Tasarım firmalarının imzasının yer aldığı proje raporunda, "İstanbul'un en önemli meydanı" olan

ancak mevcut haliyle bir 'boşluk ve mekansızlık hissi uyandıran' Taksim'e proje sayesinde 'bir kent meydanı olma özelliği' getirildiği öne sürülüyor. Oturma birimleri, süs havuzları ve ağaçların 'duraklama ve dinlenme alanları' yaratarak meydanı 'kullanılan bir yer' haline getirdiği, 'meydanı simgesi Cumhuriyet Anıtı'nın daha tanımlı hale' gelecek şekilde düzenlendiği belirtiliyor. Bütün bu tartışmalar devam ederken ve Taksim Meydanı büyük bir dönüşümün eşliğindeyken konu ile ilgili isimlere Taksim Meydanı Projesi hakkındaki görüşlerini sorduk. (Sayfa 8 - 9)

"Rezidans mimarlığının çok da önemli olmadığını düşünüyorum"

Hakan Demirel, Arif Suyabatmaz

YASEMİN ŞENER
yasener@gmail.com

Kendi ofisini 1996'da Suyabatmaz Mimarlık adıyla kuran Arif Suyabatmaz'ın Hakan Demirel ile Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi çatısı altında öğretmen-öğrenci ilişkisiyle başlayan dostlukları 2008'de SuyabatmazDemirel Mimarlık çatısı altında ortaklığa dönüşmüştü.

Bu ayki 'mimarlık ofisi' dosyamızda kapsamlı bir şekilde ele aldığımız SuyabatmazDemirel Mimarlık'ın ortakları Arif Suyabatmaz ve Hakan Demirel ile Türk mimarlık ortamının içinde bulunduğu koşullarda mimarın rolünü, bu konjonktürde kimi zaman tükendiklerini, kimi zaman geri çekildikleri ve kimi zaman da üstüne gittikleri noktaları konuştuk. (Sayfa 15 - 18)

Yenilikçi mimari çözümler

PELİN ÖZGEN
pozgen@gmail.com

Era Mimarlık kurulduğu 1972 yılından bugüne dek yenilikçi mimari çözümler için çalışıyor. Tasarım dilinin evrenselliğine olan inancı ile yerel değerlere verdikleri önemin birlikteliği, uluslararası işbirlikleriyle sürdürülebilir çözümler üretmelerini mümkün kılıyor. İstanbul'un yanı sıra 2000'den beri Paris'teki ve 2011'den beri Pekin'deki ofislerinde yaklaşık 120 çalışanla ile bu değerleri var eden mimarlık yapıyorlar. Projeleri arasında, Türkiye'nin farklı noktalarında konulanmış alışveriş merkezleri, bankaların teknoloji binaları, Ayazağa Kültür Merkezi projesi yer alıyor. (Sayfa 12 - 13)

Kent dokusuna dair güncel okumalar

Mimar **Alper Derinboğaz**, Venedik Bienali 14. Uluslararası Mimarlık Sergisi'nde bu yıl ilk kez yer alan Türkiye Pavyonu kapsamındaki sergisi "Gelişigüzelin Metodları" ile İstanbul'un gelişimini farklı haritalardan oluşan beş rölyefle yorumlayarak, kent tarihine ve dokusuna dair güncel ve geleceğe dair okumalar sunuyor.

ENİŞE B. KARACİZMELİ

"İmar" kavramından türeyen "mimar", "imar" eden anlamına gelir. İmar etmek ise bir yeri bayındır duruma getirmeyi, geliştirmeyi veya güzelleştirmeyi ifade eder. Hızlı dönüşümlere sahne olan İstanbul'da "imara açmak" geliştirmek, güzelleştirmekten öte bir bölgeyi parçalara bölmek, tüketilebilir hale getirmekten ibaret bugün. Öte yandan son yüzyılda dönem dönem farklı imeler kazanan "yer", metalaştırılmış dahi olsa tüketimlerine ve oluşumlarına rağmen, İstanbul'un kentsel dokusunda farklı toplumsal katmanları mekansal oluşumları kutupları, kendine özgü dengelerle bir arada tutar. Görüntür düzeninin ardındaki düzensizliğin, karmaşıklığın ardında da seçilmesi o denli kolay olmayan örüntüler var. İstanbul'un özgünlüğü düzensizliğin ardındaki belirsiz izlerde örüntülere işlenmiştir. Ülkenin çalkantılı toplumsal siyasi ve iktisadi tarihinin ayırt edici anlarının izleri, değişen yoğunluklarda yerin çok boyutlu belleğine işlenmiş durumdadır.

Peki, günümüz İstanbul'unun, ilk bakışta gelişigüzel okunan kent peyzajının kodlanmış örüntüleri, mekana işlenmiş iktidarın izleri, yapıları, kentin parçalı gelişim öyküsü çözülebilir mi? Bu öykünün izleri saptamaya görselleştirilebilir mi?

İstanbul'un halihazırda herhangi bir planlama kaygısı taşımayan, rastgele görünen yapı çevresinin ardında, görünmeyen yüzüne işlenmiş okunaklı, elzem örüntüler var. İçinden çıkılmaz görünen karmaşıklık, farklı bağlamlarda şekillenmiş ve kendi içlerinde o kadar okunaksız olmayan dokuların süper pozisyonunun bir sonucu.

Literatürde veya hafızalarda İstanbul'u simgeleyen ancak günümüzde kentin sadece küçük bir kısmını yaşadığı Tarihi Yarımada'yı şimdiki bir kenara bırakalım. Bu oluşumların izleri, örtük örüntüleri İstanbul severlerin pek de görmekten haz etmedikleri sırada kent manzaralarının ardında gizli. Ancak bu yapılar denizinin ardındaki gizli örüntüyü keşfetmek gerekiyor. Okumalar ve saptamalar, alanları haritaların arşınlarıntan kamusal hikayeye, hikayeler kamusal dönüşüme...

İşte, Mimar **Alper Derinboğaz**'ın geçtiğimiz Haziran ayında açılan ve 23 Kasım 2014 tarihine kadar izlenebilecek olan Venedik Bienali 14. Uluslararası Mimarlık Sergisi'nde, İKS'N'in katkılı, Murat Tabanlıoğlu'nun küratörlüğü ve Pelin Deriş'in proje koordinatörlüğünde hayata geçen "Hafıza Mekanları" adlı proje kapsamında sergilenen işleri kentin değişkenlerinin birbirine buluştuğu bu esas anlamaya ve anlamaya çalışıyor.

Alper Derinboğaz'ın "Gelişigüzelin Metodları" başlıklı taşınan sergisi, İstanbul'a üç farklı filtreden bakmanın bir denemesi. Bu kapsamda sergideki ilk bölüm olan "Bir Aktör Olarak Topografiye" da topografiyanın kente üst ölekteki belirleyici rolüne, ardından "Altyapı Olarak Eşikler"de altyapı projelerinin kentin gelişim yönünü nasıl yönettiğine ve üçüncü bölüm olan "Yeni Komsular" da tahmin edilemeyen bir aradalıklara göz atarken, "İstanbul için Alansal Tarifler"de ise bu farklı görüş usullerinden tekrar eden okumalar olarak nasıl yararlanılabileceği anlatılıyor.

Bir aktör olarak topografiye (Levent-Gütepe)

Günümüz İstanbul'unu temsil etmede İstanbul'un tesicili logosuna dönüşen eşsiz silüeti kent dokusu-topografiye biriktirilmiş üzerinden yorumlanmalı.² Unutulmaya yüz tutan bu görsel birlikteliğin günümüzde anlamlı bir karşılığı var mı? Varsa bu görsel birliktelik nasıl okunabilir? Bu soruyu (neoliberal ekonominin) insanın doğa üzerindeki iktidarını simgeleyen Levent peyzajı üzerinden irdelemeye çalışacağız.

Bu kent peyzajının süreklilik arz eden yegane ögesi olarak beliren Büyükdere Caddesi, 1730'larda suyu Belgrad ormanlarından Taksim'e ve Grand Rue de Pera'ya bağlayan kanalların³ üzerinden geçtiği topografiye sırtını takıp eder. Aynı rota boyunca batı ve doğu yakalarında üç farklı doku, üç farklı mekan oluşum süreci belirir. Bu farklılaşmayı, sosyal coğrafya ile tümüyle örtüşen en kesitte⁴, batıda düzenli konuta dönüştürülmüş. Eski gecekondular, Büyükdere Caddesi üzerinde en yüksek emlak değerine sahip eski fabrika şimdiki AVM parselleri, doğuda da Levent mahallesi'nin modernist konut dokusu olarak görüyoruz. Topografiyanın sırtı İstanbul'un en yüksek kaliteli ofis kulelerini, Boğaz'a inen doğu yakası ise en lüks konutlarını barındırıyor. Hızla soylulaşan batı yakası ofis rezidans ve loftlara dönüşürken doğu yakası hentz genel karakterini koruyabiliyor. Dahası kentin ilk bakışta içinden çıkılmaz konut dokusunu çözümlenmiş kılın bu en kesitler yere/yöreye özgü değildir. Tersine İstiklal ve Cumhuriyet caddeleri boyunca ve bu caddelerin yakaları benzer örüntüler sergiler.

Levent örneğinde bu kesitlerin büküm noktasına oturmuş olan kentin

"Gelişigüzelin Metodları" sergisinde yer alan kent silüetlerinden birisi

Alper Derinboğaz'ın "Gelişigüzelin Metodları" başlıklı taşınan sergisi, İstanbul'a üç farklı filtreden bakmanın bir denemesi. Bu kapsamda sergideki ilk bölüm olan "Bir Aktör Olarak Topografiye" topografiyanın kente üst ölekteki belirleyici rolüne, "Altyapı Olarak Eşikler" altyapı projelerinin kentin gelişim yönünü nasıl yönettiğine ve üçüncü bölüm olan "Yeni Komsular" tahmin edilemeyen bir aradalıklara göz atarken, "İstanbul için Alansal Tarifler"de ise bu farklı görüş usullerinden nasıl yararlanılabileceği anlatılıyor.

Merkezi İş Alanı (MIA) bu hat boyunca farklı mimari üsluplarda bitişerek uç uca eklenen segmentlerden oluşur.⁵ Kuzeye yönelik bu aralık gelişim sürecinin büyük ölçekli yapılar yatırımları üzerinden tetiklendiği açıkça izlenebilmektedir. Gelişme sürecini yönlendiren mekanizmalar ve şekillendiren mimariler ("İstanbul 1910-2010" bağlamında kuzey yönü kente gelişiminin topografik çerçevede kamu yatırımlarıyla yönlendirilmiş bir süreç olduğu söylenebilir. Kent peyzajı bu noktada kısa vadede bir sonuç, uzun erimde çevre koşullarını tanımlayan bir çerçeve olarak görülebilir. Bu açıdan İstanbul'un zengin topografiyasını mimarilerin şekillendirdiği bir ekran, bir yüzey olmaktan çok tarihsel süreç içinde etkin bir aktör olarak görü-

liriz. Topografiye üzerinde şekillenken kentin dokusu zaman içinde nelerin mümkün, nelerin zor, hatta olanaksız olduğunu yolunu gösteren, ancak belirleyici olmayan etkin bir toplumsal-mekansal oluşum olarak yorumlanabilir.

Altyapı olarak eşikler

İstanbul coğrafyasında farklı örnekleri olan eşiklerden en keskin Büyükdere Caddesi'dir. Yaklaşık 20 kilometrelik Tünel-Maslak hatıyla, Beyoğlu yakasının su ayırma çizişi ve tarihsel ulaşım omurgasıdır. Ancak düzlük İstanbul'dan son derece fakir İstanbul topografyasında bu hat tam olarak bir altyapı ögesi olması da MIA'nın oluşumunu ve kentsel gelişme sürecini nicel ve niteliksel açıdan yönlendirmektedir. Nitekim Tünel-Maslak hatı oluşturken kentsel gelişmeyi ve MIA'yı aralık biçimde kuvvete taşımıştır. 1875 yılında açılan Tünel, Kuledibi'nde duraksayarak gelişme eğilimini o dönem Grand Rue de Pera'ya yönlendirir, tramvayın elektrifikasyonu (1914) yerleşik alan sınırnı Şişli'ye, Boğaziçi Köprüsü'nün açılışı (1973) Mecidiyeköy'e, son olarak ikinci köprü'nün açılışı (1988) Ayazağa Maslak kesimine taşımıştır. 2000'li yıllarda aynı aksı izleyen metronun önce Levent daha sonra 4. Levent'e uzatılması bu bölgedeki emlak fiyatlarını 11 kat artırmıştır.⁷

Bu gelişmeleri takiben Levent ile 4. Levent arası, yönetim, kontrol, koordinasyon fonksiyonları ve finans kuruluşlarının yoğunlaştığı yeni bir iş merkezine dönüşmüş, Karaköy, Beyoğlu'ndaki MIA işlevleri Mecidiyeköy - Besiktas aksı üzerinden Zincirlikuyu, Maslak ve Ayazağa'ya kadar uzatılmıştır. Büyükdere Caddesi'nin her iki yakasındaki peyzaj işte bu süreçte şekillenmiş, İstanbul'daki en büyük iş hacmine sahip bölge olmuştur. Anadolu yakasında, örneğin Ataşehir gibi planlı merkez oluşturma girişimlerine rağmen Levent Bölgesi'nin sahip olduğu potansiyelle, dahası emlak değerine ulaşamadığını görülmektedir. Bu halyle bu özel

eşik kentin altyapısı, taşıyıcısı haline gelmiş kendi başına bir spekülasyon aktörü olmuştur.

Cadde üzerinde ilerlerken tam olarak bir iş merkezi olduğunu hissettiren dikey ve sıkışık perspektif, plazaların önünden geriye doğru bakmaya başladığımızda, arka planda aynı emsal kütesinin un ufak olmuş halyle bir tiyatro dekoru içinde olduğumuzu düşündürür. Bununla birlikte yola dik uzanan uzun ince parsellerde bir tür "kuyruklu plaza" diyebileceğimiz eşine pek rastlanmayan, caddeye yakın cephede oluşan dikey kule formunu parselin arkasına doğru oluşan yatay bir alışırsız merkezi ile tamamlayan hibrit mimari formlar türemiştir. Bu tipoloji ve arkaındaki dokunun oluşumu, uygulamaya konmuş özel bir imar planı ile; ya da tasarlanmış bir arazi izi olmaktan çok başka türlü etkilerle şekillenmiş olabileceğini sezdirir.

Yakın geçmişe baktığımızda, bugünkü plazaların yerlerinde dar ve uzun sanayi binaları⁸ olduğunu görüyoruz. Bu, "kuyruklu plaza" tipolojisinin buradaki yerleşim modelini miras aldığı düşünürüz ancak öncesinde aynı arsalardan 1950'li yıllara kadar gayrimüslimlere tahsis edilen tarlalar olduğunu biliyoruz. Uzun ince tarla yapısı hem tarlaların sürülmesini kolaylaştırmak hem de dönemin önemli bir altyapı teknolojisine, İstanbul'un gelişmesinin kaderini de belirleyecek bir hatta, su kanallarına cephe verecek şekilde biçimlenmiştir.⁹ Tarlaların suya yönelimi ile şekillenen bu araziler Büyükdere Caddesi'ne sırtlarını yaslamışlardır. Farklı dönemlerde aynı "ana", "frag-mama" baktığımızda aslında bu eşğin, Büyükdere Caddesi'nin, her dönemde çeşitli şekillerde bir altyapı aracı olarak kullanıldığını görebiliriz.

Yeni komsular

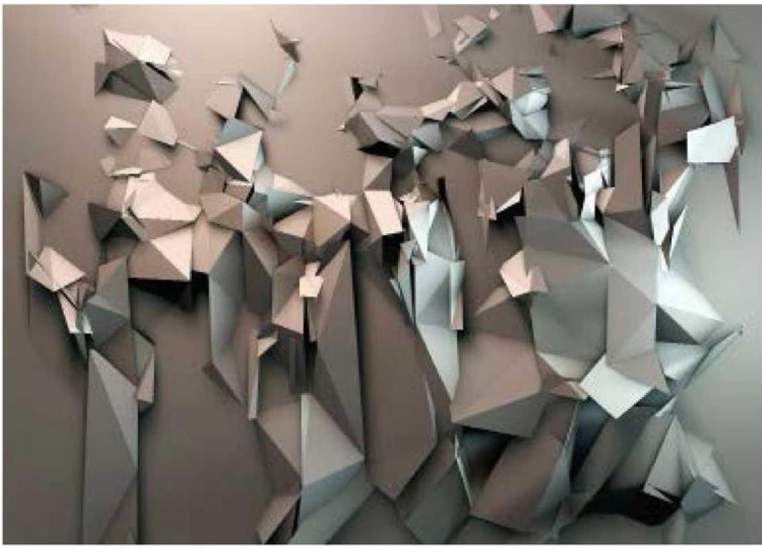
Cumhuriyet'in ilk yıllarında Levent bölgesi, Büyükdere saray arsaları, gayrimüslimlere ait olan tarlalar ve vakıf arazileriyle dolyken, bu alanlar yerini nüfus artışıyla birlikte müstakil evlere

ilaç fabrikalarına ve gecekondulara bırakacaktır. Ani demografik değişimlerle birlikte Büyükdere'nin doğu yakası nispeten kontrollü imar planı ile mimari çevresinden görüntüde pek ödülen vermemiştir. Batı yakasında ise yeni plazaları komşu olan Gültepe ve Emniyetler gibi mahallelere işe gayri resmi yapılanmaları sayesinde politik ekonomiyi çok iyi aldıkları oluşturmuşlar ve emsal hormonu ile defalarca şifirilebilmişlerdir. Değerleri giderek artan mahalleler bu sayede rastgele yapılanmaya pekiştirmiştir.

Büyükdere Caddesi'nin doğu yakasında bahçe düzeninde orta sınıf aile yerleşiklerini andıran 1. Levent sitesi ve bu mahallenin ana cadde ile arasında bıraktığı park alanlarına yerleşmiş kuleler adeta bir "kentsel mutan" andırır. Bahçeli evlerin arasında dolayısıyla başladığımızda karşımıza çıkan sahne bu pastoral peyzaj ve katı yapısal çevrede bağimsız bir dünyadır. Bugün, bu evlerden dışarı taşan otoparklar, resepsiyonları ve hatta toplanı odalarıyla reklam ajansları, yatırım firmaları, estetik uzmanları gibi ayrıcalıklı iş kolları, kabına sığmayan bir endüstrinin dinamizmini yansıtır. Üst ölekteken baktığımızda tanımlı bir formu olan bu plan denemesi, bir sonraki etapta arsa değerlerinin farkında olan dolgun kitlelere çoğunlukla dönemim iktidar partisi mensuplarına ev sahipliği yapacak Etiler semti olarak adlandırılır.

Caddenin batı yakasında ise kuyruklu plazaların ötünde yürürken zaman zaman bir meydan, zaman zaman güvencik kulübeleri ile çeşitlenen kaldırımlardaki kararsızlık buranın ne bir MIA ne de bir açık alan olarak üst öleğin bir planı parçası olmadığını yeniden hissettirir. Bir sokak arkaaya geçtiğimizde ise plazaların ardındaki gecekondudan devşirme apartman yapıları Kağıthane Deresi'ne kadar uzanan yamaça, yapı dokusunun ötesinde adeta keçe gibi tek parça bir mega strüktürden oluşumudur. Büyükdere üzerindeki tarla arazilerinin sanayiye dönüşmesi ve ucuz konut ihtiyacını ortaya çıkarmasıyla yamaç boyunca mülyetleri tartışmalı vakıf alanları hüzü gecekondulara, ardından çıkarılan yasalarla apartmanlara dönüştürüyor. Eski dere yatakları bu keçe dokusunun ana caddelerini, ender bulunan pazar yerleri çok işlevli sosyal donatı alanlarını oluştururken yapıların zemin katlarında tekrar eden bakkal, eczane, hırdavat, pastane, sucu, bakkal döngüsü çarşısını oluşturuyor. Kendini gerektiren veya mümkün olduğu kadar tekrar edebilen bu düzensiz sematik (yapısız yapı) yamaç boyunca boşluk bırakma ihtiyacı duymadan bir başka yüzey eşığı olan Kağıthane deresi yakınlarda kadar tekrar ederek çoğalıyor.

Levent bölgesinde oluşan bu üç farklı doku (kuyruklu plazalar, gecekondudan dönten apartmanlar ve üst sınıf iş kollarını ağırlıklı olduğu bahçeli evler), odtükça seyrek rastlanan bir komşuluk ilişkisine işaret eden bir birlikteliktir. Bölgede farklı grupların bi-tişik ancak birbirine değmeyen yaşam tarzları kendini, bi-tişik ancak kaynaşmamış mülkiyet dokuları üzerinden ifade eder. Dokuların bağdaşmazlığı yani yana, ancak birbirine değmeyen yaşamın belirleyicidir. Bu bi-tişiklik ve yoğunlaşma en üst düzeydedir. Refüj ve kaldırımlar değerlendirilmediği takdirde kamuya açık alan bulunmamaktadır. Levent bölgesinde demografik farklılığın altında yatan, yapı çevrede plan çeşitliliği ve form olarak

veni olsa da aslen Osmanlı'da yangın alanlarının planlanması girişiminden beri tekrar eden, Tekeli'nin deyimini ile 'utağaç Osmanlı Modernizm' planlamasını hatırlatıyor. Kent merkezinde planları hayata geçirmekense hayata geçebilecek planları, yani boş arazilerin parça parça, uygun durumlarda oluşturma planlaması refleksi Uğur Tanyeli ise 'Fırsatçı Planlama' olarak adlandırıyor.¹⁰ Bahsi geçen alandaki planometrik tıngam da benzer 'hafif planlama' süreçlerinin farklı dönemlere bir araya getirdiği formları andırıyor.

İstanbul'un halihazırda herhangi bir planlama kaygısı taşımayan, rastgele görünen yapı çevresinin ardında, görünmeyen yüzüne işlenmiş okunaklı, elzem örüntüler var. İçinden çıkılmaz görünen karmaşıklık, farklı bağlamlarda şekillenmiş ve kendi içlerinde o kadar okunaksız olmanın dokuların süper pozisyonunun bir sonucu.

Şehrin farklı bölgelerinden topografya örnekleri

İstanbul için alansal tarifler

Bu kapsamda bir başka çalışma alanı olarak belirlenen Taksim-Karaköy aralığı genel kent dokusunun oluştuğu dönem açısından Levent'ten çok farklı olsa da, gerek mekansal dağılımı gerekse gelişim hikayesi eşdeğerlikler gösterir. Mimari çevresinin görüldüğü farklı olmasına karşın oran ve işlev açısından gözlemlendiğinde ilgi çekici benzerlikler ortaya çıkar.

Beoğlu'nun kaderini değiştiren gelişme, dünyanın Londra'dan sonra ikinci yeraltı toplu taşıma sistemi olan funikülerin (1874) açılmasıdır. 573 metre uzunluğundaki bağlantı sayesinde Persembé Pazarı, Bankalar Caddesi ve Karaköy Limanı üzerindeki kent merkezi bölgenin en yüksek noktası olan Tünel Meydanı'na bağlanır. Galata'nın hareketli İstiklal Caddesi'ne yayılır. Bu açılım İstanbul'un en uzun promaneni olan İstiklal Caddesi'nin Taksim Meydanı'na doğru uzanması ve bugün bir omurga haline gelmesine yol açan gelişmelere öncülük eder. Bugün Taksim'den Şişli'ye, Şişli'den Zincirlikuyu'ya, Levent'e, Maslak'a uzanan ve Murat Güven'in deyiminiyle 'Kentin mimarlık müzesi' niteliğini taşıyan Büyükdere aksını da ilk bölümü, ilk örneğidir.

Tünel bağlantısının tetiklemesiyle İstiklal Caddesi 19. yüzyıl sonundan itibaren kentnin iş merkezine hem de sosyal damak haline gelir. Topo-

rafya üzerindeki sırtı, yani bölgenin en yüksek noktasını takip ederek Taksim Meydanı'na ulaşan aks, upki Büyükdere'nin devamında gördüğümüz gibi batı ve doğu yamaçlarını merkezine alır. Boğaz'a bakan doğu yamaçları sahile ve Sali Pazarı'na yakınlığı ile avantajlı konuma olup sırtın cazip bölümlerini oluşturur. Ote yandan Kağthane vadisine bakan batı yamaçları, yani bugün Tarlabası'nı takip ederek Kasımpaşa'ya inen ve topografik olarak kavşın diğer tarafı olan eğimli arazi, havalandırma koşulları açısından daha avantajlı bir konuma sahiptir ve alt - orta sınıfa ev sahipliği yapar. Aynı eğime sahip tepenin iki yamaçlı fiziksel koşullar açısından böylesine farklılaşırken sosyal açıdan da gözle görülür bir ayrışmaya sahne olur. Doğru yamaç tepenin cazip noktasıyken, batı yamaçları talep açısından ikincil konuma düşer. Coğrafi koşulların tetiklediği söz konusu talep farklılıklarının sonuçları, bugün halen görüldüğü olan ayrışmaya işaret eder. Büyükdere hatunda caddeye bakan cephe ve yan yüz ortası, dar cephe ve derin en oranı ise İstiklal Caddesi'nde de karşımıza çıkmaktadır. İlginç bir şekilde bu oranı alışveriş merkezlerinde sık karşılaştığımız 'dar vitrin-derin boy' oranıysa eşittir. Buradan yola çıkarak Caddesi'te tekrarı gördüğümüz merkez aks ve alt kotlara doğru oluşturduğu kademelenmeleri

ürettiği tekrarları birer kentsel tarif gibi okuyabiliriz.

Üç bölüme tekrar eden kavramlar, bitişiklik; yerleşim planı ve planlardaki kesitlerde karşımıza çıkan mekansal dokular ve kentin eşiklerini belirleyen alıyıcı kararlar olarak öne çıkıyor. Büyükdere üzerinden yapılan saptamaların sunduğu merceği topografya ve eşikler bölümlerinde de üzerinde durulduğu gibi kentin farklı alanlarına tuttuğumuzda benzer düzenlerle karşılaşırız. Son bölümde de bu mercek sayesinde elde edilen semanın Taksim - Karaköy hatındaki karşılığı görülmüştür ki bu tekrar düzenli sürecinin düzenini ortaya koyuyor.

Günümüzde gelişmeye devam eden İstanbul gibi kentlerde mimari çevrenin oluşumunu; neoliberal politikalar, küresel sermayeler ve kamusal alanın özelleştirilmesi gibi güncel dinamikler kontrol ediyor. Çeşitli pazarlıkların, güç dengelerinin bazen de tesadüflerin şekillendirdiği bu kentsel çevre huzursuzluk izleni deredece kontrol dışı bir yapılaşma yerini veriyor olabilir. Buna karşın odaklandığımız mekansal ölçüğe ve tarih kapsamını genişleterek farklı tür bir bakış açısı edinmek olanaklı. Bu kapsamda anlık operasyonların oluşmasını tetikleyen görüldüğü etkilenen ötesinde söz konusu karakterlerden bağımsız yerin çok boyutlu belleği gibi geçmişi ve geleceği, mimariyi ve kenti birbirine ören temel aktör-

lerin varlığını hatırlamakta fayda var:

1. Bernard Cache, Earth Moves (MIT Press, 1995)
2. Kentin 'yedi tepe' üzerine kurulu olması bu birlikteliğin en bildik ama olmağla birlikte, hafızasındaki coğrafi bilinci de yansıtır: "Yedi Tepe İstanbul'da söz konusu tepeler Suriçi'nde yer alan Topkapı Sarayı, Cemberlitaş, Beyazıt, Fatih, Yavuzselim, Edirnekapi, Kocamustafapaşa tepeleridir. Tarihi Yarımada'daki bu tepeler arasındaki organik bağlantılar merkezin karakterini oluşturmakta kalmayıp 2014 İstanbul'una uzanan tarihsel süreçte evrildiği halinin de zihin semasını ortaya koyuyor.
3. Su yolu Bahçeköy'den ve kemerden sonra Hacı Osman, Maslak, Ayazağa, Zincirlikuyu, Mecidiyeköy, Şişli, Osmanbey ve Harbiye'den Taksim Haznesi'ne geliyor. Bu rota bugün İstanbul metrosunun hatı ve durakları ile aynıdır.
4. Bu çizgi, Bebek rıhtımında deniz seviyesinden başlayıp bugün Bebek Yokuşu olarak da anılan koruluğu ikiye bölen eski dere yapılarının kırılmalarını oturduğu vadiyi takip ederek yükselir. Aynı çizgi Etiler'deki stelercin sokak yapılarını dik keser ve Levent semtinin banliyö evleri dokusunun kırılmalarını oluşturan geçerek Levent Çarşısı'ya bağlanır. Caddenin batı yakasından ise İstanbul'un en yüksek kulelerine sığra-

yan kesit, doğuya uzanırken geçmişte İstanbul'un ilk gecekondu semtlerine ev sahipliği yapmış, bugün kat karşılığı yapılan anlaşımlarla inşa edilmiş 4-5 katlı enformel organizasyonun içinden geçerek Kağthane Deresi'ne bağlanır. Yine batı yakasından da temel alıyıcı çizgisi ile eski dere ve sırt izinin geç olduğunu, yani topografik eşinin belirleyiciliğini gözleriz.

5. İlhan Tekeli, İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2013)

6. İstanbul 1910-2010 Kent, Yapı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi (İstanbul Bilgi Üni. Yayınları, 2010)

7. Banu Karabey, "Levent Mahallesi'nin Plazalara Kurban Edilmesi" Ramak Kalmıştı" (15 Ekim 2008), <http://www.carkiteria.com/soy-lesi/387>

8. Erol Tümerekin, "İstanbul, İnsan Mekan" kitabında (İstanbul: Tarih Vakfı, Yurt Yayınları) sanayi ve sanayileme hareketini detaylı biçimde anlatır. Ticaret kentinden sanayi kentine geçiş yapan İstanbul'da sanayi faaliyetleri planlı ve planlı olmak üzere iki şekilde gelişir. 1954 yılında hazırlanan 'Beoğlu Nazım Planı', Boğazıcı'nda sanayi faaliyetlerinin planlamaya çalışılan ilk faaliyet olarak öne çıkar. Bu planda sanayi faaliyetlerinin kuruluşuna izin verilen alanlar arasında Mecidiyeköy - Levent arası; Mecidiyeköy - Şişli, montü-Şişli arası yer alır.